

تلنگر در تلنگر

مروری بر پاسخ‌های همکاران

به مسابقه‌های «تلنگری برای تفکر» سال تحصیلی ۱۳۸۹-۹۰

یدالله رهبری نژاد

عضو شورای برنامه‌ریزی رشد آموزش ابتدایی

اشاره

همواره یکی از درخواست‌های مکرر همکاران شرکت‌کننده در مسابقه‌های «تلنگری برای تفکر»، این بوده است که اعلام کنیم کدام پاسخ‌ها درست و یا درست‌تر بوده است و نظر به نسبی بودن پاسخ‌ها و این که ممکن است اعلام قاطع‌انهای پاسخ‌های درست، شایسته و صحیح نباشد، ما هم همواره از اجابت این درخواست روی گردان بوده‌ایم. به پیشنهاد یدالله رهبری نژاد، از اعضای شورای برنامه‌ریزی و مسئول مسابقه‌ی تلنگری برای تفکر در مجله، قرار شد راه بینایینی انتخاب و پاسخ‌های ارسالی همکاران به برخی از مسابقه‌های سال تحصیلی ۱۳۸۹-۹۰، به شکلی ویژه بررسی شود. رهبری نژاد، این کار را تا پایان دوره‌ی پانزدهم، در چندین نوبت انجام خواهد داد. از همکارانی که پرسش‌های مسابقه‌ی سال قبل را ندیده‌اند و یا فراموش کرده‌اند، درخواست می‌کنیم حتماً باز دیگر سوال‌ها را مشاهده و مطالعه کنند.

ارائه شده بود مبنی بر این که در دوره‌ی دانش‌آموزی خود به صورت تعییض‌آمیز از سوی آموزگار کلاس تشویق شده و جایزه‌ای (یک دفتر ۱۰۰ برگ و یک بسته مازیک معمولی) از طرف وی دریافت کرده بود و این امر به عنوان تجربه‌ای ناخوش‌آیند از آن دوران شیرین دانش‌آموزی، در ذهن ایشان باقی‌مانده بود.

همان‌گونه که اطلاع دارید از مهرماه ۱۳۸۸ مسابقه‌ای تحت عنوان «تلنگری برای تفکر» براساس محتوای مجله به اجرا درآمده است که با استقبال بسیار چشم‌گیر شما همکاران محترم روپهرو شده است. از جمله اهدافی که بر این کار مرتقب است عبارتند از:

۱. تقویت فضای تعاملی بیشتر، میان برنامه‌ریزان مجله و مخاطبان آن
۲. ایجاد فرصت‌هایی برای تفکر و یادگیری بیشتر برای مخاطبان از

طریق بررسی تجربیات و رویدادهای آموزشی و تربیتی.

نکاتی که همواره از سوی شما همکاران محترم به دفتر مجله منعکس می‌شد، انتخاب و تقدیر از شرکت‌کنندگان و انعکاس بازخورد مسابقات بود که این موضوع با استقبال برنامه‌ریزان مجله روپهرو شد و مقرر شد در پایان هر سال تعدادی از شرکت‌کنندگان فعال تقدیر شوند و جمع‌بندی نظرات به صورت خلاصه، تدوین و ارائه شود. در این شماره بخشی از این جمع‌بندی در اختیار شما قرار می‌گیرد.

جمع‌بندی سوال تلنگری برای تفکر

ارائه‌ی تشویق و اهدای جایزه، روشی مؤثر در ارتقا و تعمیق یادگیری دانش‌آموزان است. در عین حال عدم توجه به برخی نکات و ظرافت‌های این کار، نتایج سویی همانند آن‌چه در این تجربه ملاحظه کردید، بر جای می‌گذارد. به نظر شما رعایت چه نکات و ملاحظاتی در انجام این کار می‌تواند به شکل‌گیری یک تجربه‌ی خوش‌آیند و ماندگار در ذهن دانش‌آموزان منجر شود؟

پاسخ‌های برآمده از تفکر همکاران محترم

۱. تشویق نباید به خاطر مقایسه‌ی دانش‌آموز با دانش‌آموز دیگری

در صفحه‌ی ۲۳ مجله‌ی رشد آموزش ابتدایی، شماره‌ی ۲ سال ۱۳۸۹ خاطره‌ای از همکار گرامی سرکار خانم نسرین صیادی

- باشد. چون هر فردی استعداد و توانایی‌های مختص به خود دارد و بایستی تفاوت‌های فردی را در نظر داشت.
۱. تشویق باید درست، بهجا، آنی، متنوع و مناسب با سن و کار دانش آموز باشد تا ارزش خود را برای همیشه حفظ کند.
  ۲. تشویق باید هدف‌دار و ثمرپخش و سازنده باشد و زمینه‌ی رشد و شکوفایی استعدادهای فرد را فراهم کند و دانش آموزان دیگر را نیز به جنب و جوش و ابتکار و ادارد تا آن‌ها دلیل تشویق را جویا شوند و باعث حسادت و حساسیت آنان نشود.
  ۳. تشویق باید هدف‌دار و ثمرپخش و سازنده باشد و زمینه‌ی رشد و شکوفایی استعدادهای فرد را فراهم کند و دانش آموزان دیگر را نیز به جنب و جوش و ابتکار و ادارد تا آن‌ها دلیل تشویق را جویا شوند و باعث حسادت و حساسیت آنان نشود.
  ۴. میزان تشویق باید با نوع فعالیت مثبت دانش آموز تناسب داشته باشد.
  ۵. تشویق باید جنبه‌ی تربیتی داشته باشد، به نحوی که موجب گستاخی دانش آموز نشود.
  ۶. تشویق باید به صورت طبیعی انجام شود تا دانش آموز آزادانه و شخصاً نتیجه و مزه‌ی اعمال خوب خویش را بچشد.
  ۷. تشویق باید تا حد امکان جواب‌گوی یکی از نیازهای روانی، عاطفی و یا اجتماعی دانش آموز باشد.
  ۸. درباره‌ی تهیه‌ی جایزه به صورت مستقیم یا غیرمستقیم از دانش آموز نظرخواهی شود تا جایزه‌ای که به او داده می‌شود مورد علاقه و استفاده‌ی بیشتر او قرار گیرد و به عنوان ارزش به آن نگاه کند.
  ۹. هم‌آهنگی بین خانه و مدرسه در نحوه تشویق دانش آموزان به وجود آید.
  ۱۰. تشویق دانش آموزان به عنوان یک روش محرك و جهت‌دهنده، جزو برنامه‌های تربیتی مدرسه قرار گیرد.
  ۱۱. تشویق، مختص دانش آموزان برجسته و ممتاز نباشد، بلکه می‌توان دانش آموزان ضعیف کلاس را به بهانه‌های گوناگونی تشویق و دل گرم کرد.
  ۱۲. تشویق نباید صرفاً جنبه‌ی مادی داشته باشد، بلکه با ایجاد انس و ابراز علاقه به دانش آموز به صورت غیرمستقیم و پر جاذبه، می‌توان ارزش فوق العاده در روح و روان دانش آموزان برجای گذاشت.
  ۱۳. همراه با اهدای جایزه، محسنات دانش آموز بازگو شود.
  ۱۴. رفتار و عمل فرد تشویق شود نه خود او.
  ۱۵. تشویق باید عاری از تبعیض باشد.
  ۱۶. صرفاً نباید نفرات

«علوم» به شمار می‌رود، «مهارت مشاهده» است و عبارت از فرآیندی است که از طریق آن به پدیده‌های محیط اطراف توجه می‌کنیم و از آن‌ها آگاه می‌شویم، مشاهده، ممکن است به کمک یک حس یا ترکیبی از حواس صورت گیرد. به عبارت دیگر مشاهده، مادر مهارت‌ها و یادگیری است و بر پایه‌ی آن می‌توان در کسب سایر مهارت‌ها موفق شد.

آنچه که ذکر آن ضروری است تفاوت بین دیدن و مشاهده کردن است. دیدن امری اتفاقی و گاهی غیرارادی است ولی مشاهده، امری ارادی است و به عبارت دیگر مشاهده، عمل دیدنی است که در آن از همه‌ی حواس استفاده می‌شود. هدف از مشاهده‌ی یک پدیده، جمع‌آوری اطلاعات برای یافتن تفاوت‌ها، شباهت‌ها و طبقه‌بندی و به بیانی کلی تر پی بردن به چیستی آن است.

در این تجربه و فرستاد یادگیری که توسط خانم ابراهیمی از طریق مشاهده‌ی حلوzon برای دانش‌آموزان کلاس فراهم شده بود.

فعالیت‌های یادگیری بسیاری با محوریت مشاهده‌ی حلوzon قبل انجام بود که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. دانش‌آموزان، حاصل مشاهدات خود را بیان کنند.

۲. دانش‌آموزان، حاصل مشاهدات خود را نقاشی کنند و یا قصه‌ی تخيیلی از آن بسازند.

۳. دانش‌آموزان، خود را به جای آن پدیده (حلزوون) قرار دهند و احساس خود را بنویسند و یا بیان کنند.

۴. دانش‌آموزان، براساس مشاهده‌ی خود، سؤال پژوهشی طرح کنند

علاوه بر این، این پدیده می‌توانست محور برنامه‌ی یک کار گروهی باشد به نحوی که:

۱. گروهی از دانش‌آموزان، پوشش بدن حلوzon را مشاهده کنند و آن را با پوشش بدن سایر جانوران مقایسه کنند.

۲. عده‌ای در راه رفتن حلوzon توجه کنند و نقش شاخص را در این زمینه بررسی و شباهت راه رفتن جانوران دیگر با حلوzon را بیان کنند.

۳. عده‌ای دلیل قرار گرفتن حلوzon درون لاک را مطالعه کنند.

۴. گروهی، محل زندگی و سیستم دفاعی آن را بررسی کنند. هم‌چنین این رویداد را می‌توان به یک فرستاد خداشناسی تبدیل کرد و با بهره‌گیری از روش تلفیق در آموزش و ایجاد زمینه‌ی تعمق و تفکر، عظمت خلقت را برای دانش‌آموزان تبیین کرد و موضوع آموزش دینی قرار داد. این گونه است که چگونه یادگرفتن و چگونه اندیشیدن را می‌توان به کودکان آموخت و آنان را که این گونه می‌اندیشند و عمل می‌کنند باید معلمان مولده نمایند.

۲۵. انتخاب و اهدای جایزه براساس برنامه‌ی مشخص باشد.
۲۶. جایزه از نظر زیبایی، قیمت و حتی حجم تفاوت چشم‌گیری با هم نداشته باشند.

۲۷. ملاک ارائه‌ی تشویق فقط درس یا دروس خاصی نباشد، بلکه همه‌ی دروس، اخلاق و رفتار دانش‌آموز در نظر گرفته شود.

نکته

همان‌گونه که همکاران محترم تأیید کرده‌اند تشویق و تقدیر از عملکرد افراد، تثبیت و تقویت آن را به دنبال دارد. لیکن این امر مستلزم رعایت اصولی است که می‌تواند هدف فوق را تضمین کند.

باران که در طراوت طبعش خلاف نیست
در باغ لاله روید و در شوره‌زار خس

اگرچه تشویق جرقه‌ای است که شعله‌های رفتار افراد را فروزان تر می‌کند، لیکن تکیه نداشتن آن به موازین و برنامه مشخص می‌تواند نتایج منفی بسیاری به همراه داشته باشد.

۲ در صفحه‌ی ۳۱ مجله‌ی رشد ابتدایی، شماره‌ی ۲ سال ۱۳۸۹ خاطره‌ای از همکار گرامی سرکار خانم عصمت ابراهیمی کوhestanی ارائه شده بود مبنی بر این که وی یک روز در حال تدریس موضوع «پوشش بدن جانوران»، در بخشی به پوشش سخت لاک‌پشت و حلوzon اشاره می‌کند که یکی از دانش‌آموزان کلاس از او می‌خواهد تا امکان دیدن حلوzon را برایش فراهم کند. خانم ابراهیمی با جست‌وجوی فراوان حلوzonی را پیدا می‌کند و در یکی از ساعت‌های درس علوم تجربی در معرض دید دانش‌آموزان کلاس قرار می‌دهد و از دانش‌آموزان می‌خواهد با دقیق به آن نگاه کنند. خانم ابراهیمی از این خاطره به عنوان یک درخواست، یک اتفاق و یک روز خوب یاد کرده است.

سؤال تلنگر برای تفکر

قطع‌آشما هم مثل ما بر این باورید که این اتفاق، یک فرصت خوب برای یادگیری بچه‌ها ایجاد کرده است. حال شما، تناسب میزان وقت صرف شده برای یافتن و به نمایش گذاشتن حلوzon با میزان فایده و استفاده از منظر یادگیری برای دانش‌آموزان (فقط دیدن حلوzon) را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ اگر شما به جای این آموزگار محترم بودید، از این فرستاد یادگیری برای دانش‌آموزان خود چگونه استفاده می‌کردید؟ یکی از مهارت‌هایی که پروردش آن‌ها از هدف‌های اصلی آموزش